

Konkrétní návrh řešení ochránce práv dítěte v České republice

---

1. Úvod

Ochránce práv dítěte (také známý pod názvem dětský ombudsman) je označení pro nezávislou státní instituci, která se zabývá pouze právy dětí v dané zemi a upozorňuje na jejich porušování.¹ Ochrana práv dítěte je v určitém smyslu mnohem komplikovanější a citlivější záležitostí než je ochrana práv dospělých osob (osob starších 18 let). Je tomu tak proto, že děti nejsou plně svéprávné, a proto se nemohou sami svým jménem domáhat svých práv. Druhý důvod spočívá v rozumové vyspělosti dětí. Dítě ani nemusí být schopné pochopit, že jeho práva jsou porušována, natož aby bylo schopno požádat o pomoc. Musíme si uvědomit, že kategorie „dítě“ označuje jak osoby právě narozené, tak osoby, kterým zbývá jeden den do zletilosti. Z tohoto důvodu je také náročnější nastavit mechanismy, které by dítě chránily v době, kdy není schopno se o sebe postarat, ale zároveň musí respektovat jeho názor ve chvíli, kdy již dosáhlo jisté vyspělosti. Stejně jako respektujeme svobodnou vůli dospělé osobě a umožňujeme jí dělat i rozhodnutí, která by někdo mohl označit za nerozumná, musíme zvážit, kdy tuto volbu umožníme dítěti. Od určitého rozumového vývoje může nerespektování názoru dítěte mít horší dopad, než dopad „nerozumného“ rozhodnutí. Najít mezi těmito rovinami hranici nebývá jednoduché a obecně je svěřena rodičům, kteří nejlépe své dítě znají a jsou nejlépe schopni pochopit jeho potřeby a volby. Třetí důvod, proč je ochrana práv dítěte náročnější, než u dospělého jedince, je skutečnost, že osoby, které mají za dítě každodenně rozhodovat a chránit ho, mohou své moci zneužít. Může se tak stát, že dítě ohrožují jeho vlastní rodiče (osoba o dítě pečující). Najít hranici, kdy už je nutné dítě před těmito osobami chránit, je velmi obtížné. Ochránce práv dítěte je z těchto důvodů velmi potřebná instituce. Právě ochránce práv dítěte by se měl zastávat práv dětí a vyjadřovat jejich názor v situacích, kdy ony samy nemohou svá práva chránit a vyjádřit svůj názor, při maximálním respektu k jejich přáním a zájmům. Dosud se však nepodařilo tuto instituci v České republice zřídit. Tento návrh řešení se zabývá možnými pravomocemi, kterými by mohl disponovat český ochránce práv dítěte. Otázka jeho podoby je ponechána stranou.

2. Pravomoci ochránce práv dítěte

2.1 Prošetřování individuálních stížností

Prošetřování individuálních stížností spočívá v možnosti zaměřit se na konkrétní případy a zhodnotit, zda státní orgán či jiná osoba, která má dopad na práva dítěte, tato práva dostatečně respektovala. Způsob práce by byl v jádru podobný jako u současného veřejného ochránce práv.

---

¹ V mnoha evropských zemích tato instituce již funguje. V současnosti má celkem dvacet šest evropských zemí v určité podobě zřízeného ochránce práv dítěte, který je plným členem Evropské sítě dětských ombudsmanů (ENOC). Dostupné na adrese: http://enoc.eu/?page_id=210.

Ve vztahu k právům dítěte by bylo vhodné umožnit ochránci práv dítěte prošetřovat individuální stížnosti na celou Úmluvu o právech dítěte², aby jeho pravomoc pokrývala tuto úmluvu v plné šíři a všechna práva v ní zajištěná. Proto zároveň bude vhodné umožnit mu prošetřovat individuální stížnosti i na subjekty, které nejsou úřady ve smyslu stávajícího zákona o Veřejném ochránci práv³ (dále jen „ZVOP“). Takovými mohou být školy, zdravotnická či sociální zařízení, poskytovatelé služeb (např. organizátoři dětských táborů) či jiné fyzické a právnické osoby. Vůči těmto subjektům by ochránce práv dítěte ale nedisponoval žádnou nařizovací pravomocí, měl by pouze oprávnění klást otázky, zjišťovat informace a žádat stanoviska, případně např. navštívit a rozmlouvat s dětmi umístěnými v zařízeních bez přítomnosti jiných osob. Uvedené subjekty by měly povinnost pouze poskytnout informace a vysvětlení a předložit spisy a jiné písemnosti relevantní pro prošetření daného případu týkajícího se práv dítěte.

Ochránce dětských práv by stejně jako veřejný ochránce práv v žádném případě neměl nahrazovat činnost soudů, státního zastupitelství, správních orgánů či jiných orgánů veřejné moci nadaných donucovacími pravomocemi. Jeho činnost by tak neměla spočívat ve vydávání autoritativních meritorních rozhodnutí. Pokud by ochránce shledal porušení práva, sdělil by své zjištění danému subjektu, který by se mohl vyjádřit a sdělit, jak danou věc bude řešit. Pokud tuto informaci prošetřovaný subjekt ochránci nesdělí či ochránce nebude s řešením spokojen, bude se moci obrátit na nadřízený orgán (pokud bude existovat), zřizovatele subjektu, dát podnět příslušnému kontrolnímu orgánu či o svých zjištěních anebo problémech informovat veřejnost (jedná se o obdobný způsob, který nyní využívá veřejný ochránce práv dle § 20 odst. 2 ZVOP). Hlavní rolí ochránce však bude i v těchto případech poskytovat poradenství a snažit se nalézt co nejefektivnější a nejjednodušší řešení problému pro dané dítě, byť bude spočívat i v případném odkázání na jiný subjekt, který bude oprávněn situaci řešit (správní orgán, poskytovatel určité služby či pomoci, soud apod.). Ochránce bude k ochraně práv dětí přispívat svou možností neformálně se zabývat jednotlivými případy a hledat v nich smírná řešení s vyšší mírou flexibility činnosti.

Je třeba zdůraznit, že dítě se bude moci obrátit na ochránce práv dítěte přímo nebo prostřednictvím jiné osoby i bez vědomí rodiče, poručníka, opatrovníka či jiné osoby, které bylo dítě svěřené do náhradní rodinné péče. Proces přijímání podnětů a jejich vyřizování by rovněž měl být co nejméně formální a vstřícný k postavení a schopnostem dětí (child-friendly approach) – např. využívat moderní technologie apod.

Ochránce práv dětí by mohl z věcného hlediska:

a) Prošetřovat individuální stížnosti na jednání úřadů obdobně jako současný veřejný ochránce práv.

Pokud jde o prošetřování individuálních stížností, působnost stávajícího veřejného ochránce se nyní vztahuje na úřady, kterými jsou míněny především orgány veřejné moci.⁴ Oprávnění veřejného ochránce práv pak nyní zahrnují nahlížení do spisů, kladení otázek, rozmluvu s relevantními osobami bez přítomnosti jiných osob (§ 15 odst. 1 ZVOP). Správní orgány jsou pak povinny na žádost ochránce

² Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.

³ Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv.

⁴ Konkrétně jsou úřady ministerstva a jiné správní úřady s působností pro celé území státu, správní úřady jim podléhající, Česká národní banka, pokud působí jako správní úřad, Rada pro rozhlasové a televizní vysílání, orgány územních samosprávných celků při výkonu státní správy, a není-li stanoveno jinak Policie České republiky, Armáda České republiky, Hradní stráž, Vězeňská služba České republiky, zařízení, v nichž se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranná nebo ústavní výchova, ochranné léčení, zabezpečovací detence a veřejné zdravotní pojišťovny.

poskytnout informace a vysvětlení, předložit spisy a jiné písemnosti, sdělit písemně stanovisko ke skutkovým a právním otázkám, provést důkazy či úkony dozoru, k nimž jsou podle zákona oprávněny a které ochránce navrhne (§ 15 odst. 2 ZVOP). Všechny státní orgány a osoby vykonávající veřejnou správu jsou v mezích své působnosti povinny poskytovat ochránci při šetření pomoc, kterou si vyžádá (§ 16 ZVOP). Jde obecně o neformální „šetření“ individuálních stížností spojené často s poradenstvím stěžovatelům, jak jejich problémy řešit. Výsledkem šetření individuálních stížností bude většinou nezávazné stanovisko či doporučení.

b) Mít působnost ve věcech práva na rovné zacházení a ochrany před diskriminací týkající se dětí obdobně jako současný veřejný ochránce práv (dle § 1 odst. 5 a 21b ZVOP).

Pokud jde o působnost v ochraně před diskriminací, oprávnění stávajícího veřejného ochránce práv v oblasti individuálních stížností nyní zahrnují poskytování metodické pomoci individuálním dětským obětem diskriminace podle § 21b písm. a) ZVOP.

V souvislosti s pravomocí ochránce práv dětí prošetřovat individuální stížnosti je nezbytné vymezit věcnou a osobní působnost ochránce práv dětí, a to zejména ve vztahu ke stávajícímu veřejnému ochránci práv.

2.2 Analýza dodržování práv dítěte

Analýza dodržování práv dítěte se blíží oprávnění prošetřování individuálních stížností, avšak nezabývá se pouze jediným případem, ale systémovým problémem, který způsobuje zásah do práv dítěte na rozsáhlejší úrovni. Oprávnění ochránce by byla velmi podobná oprávněním při prošetřování individuálních stížností v přechozí části, jakými již dnes disponuje i veřejný ochránce práv. Cílem tohoto oprávnění je zjistit relevantní skutečnosti a informace o dodržování práv dítěte, zanalyzovat situaci v praxi a na základě zjištěných skutečností formulovat systémové řešení, a to pak prosazovat. Prosazování řešení může spočívat ve vytvoření doporučení státním orgánům, vládě, Poslanecké sněmovně či dalším subjektům, upozorňovat veřejnost na daný problém či se obrátit na mezinárodní organizace a orgány apod.

Zkoumání na obecné, systémové úrovni spočívá v monitorování stavu dodržování práv dítěte, resp. konkrétního práva či jeho konkrétního aspektu. Pro analytickou činnost ochránce bude vhodné umožnit získávat informace od dalších státních orgánů, které je mají k dispozici, obdobně jako je zakotveno v § 16 a 16a ZVOP. Veřejný ochránce práv již ostatně dnes provádí analýzy své činnosti v oblasti práv dětí především řešení stížností na činnost úřadů a na jejich základě formuje i některá doporučení, byť pouze v rámci své současné působnosti především dozoru nad činností úřadů.⁵

Důležitou součástí pravomoci analyzovat dodržování práv dítěte je pravomoc provádět systematické návštěvy míst, kde se nacházejí nebo mohou nacházet děti omezené na svobodě veřejnou mocí nebo v důsledku závislosti na poskytované péči, s cílem posílit ochranu těchto dětí před mučením, krutým nelidským, ponižujícím zacházením nebo trestáním a jiným špatným zacházením. Tuto činnost již nyní vykonává veřejný ochránce práv dle § 1 odst. 3 ZVOP. Veřejný ochránce práv je národním preventivním mechanismem pro děti ve smyslu Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.⁶ Ochránce může navštěvovat dětské

⁵ K oblasti práv dítěte viz např. <https://www.ochrance.cz/dalsi-aktivity/publikace/sborniky-stanoviska/rodina-a-dite-dodatky/>

⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 78/2006 Sb. m. s.

domovy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy, diagnostické ústavy, střediska výchovné péče, dětské domovy pro děti do tří let věku, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a domovy pro osoby se zdravotním postižením stejně jako zařízení pro zajištění cizinců, vězení pro mladistvé, zařízení pro výkon ochranné výchovy a další.

Veřejný ochránce práv je také nově od 1. 1. 2018 nezávislým mechanismem na podporu, ochranu a monitorování provádění Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.⁷ Činnost ochránce v této oblasti bude velmi podobná jeho analytické činnosti v ostatních oblastech.⁸

V souvislosti s pravomocí ochránce práv dětí analyzovat dodržování práv dítěte v oblasti ochrany před špatným zacházením či práv osob se zdravotním postižením a analytickou činností v dalších oblastech jeho působnosti je nezbytné vymezit věcnou a osobní působnost ochránce práv dětí, a to zejména ve vztahu ke stávajícímu veřejnému ochránci práv.

2.3 Ochrana práv dítěte před soudy

V některých případech může být vhodné, aby ochránce mohl přispět k ochraně práv dětí a k nápravě situace i v soudních řízeních. Toto oprávnění by bylo uplatňováno hlavně v systémově závažných či komplikovaných případech, které mohou mít zásadní dopady na ochranu práv dětí. Ochránce by v nich mohl využít své zkušenosti v ochraně práv dítěte získané na základě systémových analýz či šetření individuálních případů (např. v situaci, kdy se daným případem zabýval již před zahájením soudního řízení). Na intervenci ochránce by však nebyl žádný právní nárok, vše by zůstávalo v rovině oprávnění, přičemž by bylo nezbytné konkretizovat podmínky, při jejichž splnění by mohl vystupovat do řízení před soudy.⁹

Následující oprávnění vycházejí ze současných pravomocí veřejného ochránce práv, případně je dále rozvíjejí. Opět by v případě možného konfliktu pravomocí mezi veřejným ochráncem práv a ochráncem práv dítěte bylo nutné vymezit vzájemnou působnost.

Ochránce práv dětí by mohl:

a) Poskytování poradního stanoviska (tzv. amicus curiae)

Ochránce by mohl mít oprávnění poskytnout soudu své poradní stanovisko v řízeních, která se dotýkají otázek práv dítěte. V současnosti může takovéto stanovisko veřejný ochránce práv podat v řízeních před Ústavním soudem týkajících se zrušení zákona či jiného právního předpisu.¹⁰ Je otázkou úvahy, zda by tuto pravomoc ochránce mohl využít ve všech typech soudního řízení, tj. řízením civilním, trestním i podle soudního řádu správního, anebo pouze v některých (např. jen v řízení civilním). Ochránce by mohl podat stanovisko buď na žádost soudu vedoucího řízení, případně i z vlastní iniciativy, pokud by tato možnost intervence byla shledána účelnou. Stanovisko by se mělo vždy týkat především systémových otázek ochrany práv dětí a nikoliv jen skutkových okolností jednotlivého případu. Role ochránce bude podobná roli znalce či odborníka, který již dnes

⁷ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s., čl. 33 odst. 2.

⁸ Viz § 21c ZVOP ve srovnání s § 21b písm. b) a c) a § 21a odst. 3 ZVOP.

⁹ Podobně již např. dnes je veřejný ochránce práv oprávněn podat žalobu ve veřejném zájmu proti správnímu rozhodnutí podle § 66 odst. 3 s.ř.s., ale účastník řízení nemá nárok na to, aby ochránce tuto žalobu zrovna v jeho věci podal.

¹⁰ Viz § 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu.

může soudu poskytnout odborné stanovisko.¹¹ Ochránce by tedy i v individuálních případech měl k věcem přistupovat systémově a doporučovat řešení především v systémové rovině a nikoliv vystupovat jako strana sporu.

b) Podání žaloby ve veřejném zájmu

Další možností by bylo oprávnění ochránce práv dětí obrátit se na soud nebo zvláštní tribunál¹² v návaznosti na výsledek svého šetření, a to s cílem dosáhnout vydání autoritativního rozhodnutí ve věci. Jednalo by se tedy o možnost podat žalobu ve veřejném zájmu. Žalobou ve veřejném zájmu je například žaloba proti rozhodnutí správního orgánu, kterou může nyní podat veřejný ochránce práv dle § 66 odst. 3 soudního řádu správního. Stejně oprávnění by měl i ochránce práv dítěte. Opět je otázkou, zda toto oprávnění dát ochránci práv dětí ve všech soudních řízeních, tj. jak v řízení civilním, tak v řízení podle soudního řádu správního, anebo jen v jednom z nich.¹³ Tuto žalobu by ochránce mohl podat zejména v případech, kdy tímto způsobem bude moci být řešena věc, kterou se bude zabývat či o které se nějak dozví. Měl by tak možnost opět řešit hlavně zásadní, složité případy, které by žalobním či jiným návrhem nemohli řešit sami účastníci řízení (např. z důvodů svého ekonomického či sociálního postavení, uplynutí lhůt apod.).

Oprávněním podat žalobu ve veřejném zájmu disponuje v současnosti i státní zastupitelství, které může vstoupit do zahájeného řízení či podat návrh na zahájení řízení v civilních věcech dle § 8 zákona o zvláštních řízeních soudních¹⁴ anebo rovněž podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního. Státní zastupitelství tak může zahájit řízení ve věcech soudu o nezletilé, jde-li o uložení zvláštního opatření při výchově dítěte, o ústavní výchovu, o určení data narození nebo jde-li o pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu. Veřejný ochránce práv takovéto oprávnění nemá a je tak otázkou, zda by ho měl mít ochránce práv dítěte. Vzhledem k tomu, že veřejný ochránce práv nemůže ani prošetřovat činnost státního zastupitelství v netrestních věcech, bylo by vhodné, aby ochránce práv dítěte disponoval oprávněním zahájit či vstoupit do řízení ve věcech soudu o nezletilé. Alternativně lze uvažovat o tom, že by ochránce byl oprávněn dávat podnět státnímu zástupci či Nejvyššímu státnímu zástupci zahájit daná řízení či jinak využít svá oprávnění a intenzivně s nimi spolupracovat a metodicky jim pomáhat zlepšovat činnost státního zastupitelství v opatrovnické a rodinně-právní agendě. Ochránce by tak nebyl přímo oprávněn daná řízení zahájit, ale mohl by jiné orgány vést k jejich zahájení.

c) Ochránce v roli opatrovníka dítěte v řízení

Další možností, jak bude moci ochránce přímo ovlivnit soudní rozhodnutí ve prospěch nejlepšího zájmu dítěte, je zastupovat dítě před soudem v pozici soudem jmenovaného opatrovníka dítěte v případech, kdy dítě nemá zákonného zástupce či ho zákonný zástupce nemůže zastupovat a hrozí tak ohrožení jeho práv a zájmů.¹⁵ Opatrovník zastupuje dítě ve všech soudních řízeních, tedy i v civilních a

---

¹¹ Viz § 127 odst. 1 o.s.ř.

¹² V úvahu by připadal např. Výbor OSN pro práva dítěte podle Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení (č. 28/2016 Sb. m. s.)

¹³ V řízení trestním je podávání žaloby ve veřejném zájmu z povahy věci vyloučeno. Podávat trestní oznámení či podněty orgánům činným v trestním řízení bude ochránce oprávněn či povinen již podle obecných předpisů. Maximálně by bylo možné uvažovat o určitých návrhových oprávněních ve prospěch dětských pachatelů jako např. stížnost pro porušení zákona podobně jako dnes ministr spravedlnosti.

¹⁴ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

¹⁵ Viz § 29 odst. 1 o.s.ř.

trestních. Tímto opatrovníkem je často orgán sociálně-právní ochrany, který v tomto ohledu má poněkud jiné postavení, než mu jako státnímu orgánu s rozhodovací pravomocí obvykle přísluší. Často dříve docházelo i ke střetům zájmu v tom, že orgán sociálně-právní ochrany dítě nejdříve podal návrh na zahájení řízení a pak v něm dítě jako účastníka řízení i zastupoval.¹⁶ Problémy opatrovnictví orgánů sociálně-právní ochrany dětí v jiných než čistě rodinných věcech přitom konstatoval již i Ústavní soud.¹⁷

Opatrovníkem může soud ustanovit kromě orgánu sociálně-právní ochrany dětí i osobu blízkou, případně jinou vhodnou osobu, která bude schopna práva a zájmy dítěte v řízení efektivně hájit.¹⁸ Pokud takovou osobu nenajde, může jím ustanovit advokáta¹⁹, který by měl z povahy věci zajistit odborně kvalitní zastoupení práv dítěte. Lze nicméně uvažovat o tom, zda by kvalitní odborné zastoupení práv dítěte nemohl zajistit ochránce práv dítěte jako specializovaný odborný orgán pro ochranu práv dítěte.²⁰ Toho by pak soud mohl ustanovit opatrovníkem při vědomí jeho zkušeností a znalostí s ochranou práv dětí. Systém ochrany práv dětí by tak mohl být vhodně doplněn. Vzhledem k množnému množství případů a vzhledem ke kapacitám ochránce práv dětí by však bylo vhodné toto oprávnění omezit např. typem řízení či úrovní soudu (oprávnění by se svou povahou uplatnilo hlavně u vyšších soudních instancí).

d) Podání návrhu na zrušení právního předpisu

Veřejný ochránce práv disponuje oprávněním podat k Ústavnímu soudu ČR návrh na zrušení jiného právního předpisu nebo jeho jednotlivých částí dle § 64 odst. 2 zákona o Ústavním soudu.²¹ Obdobným oprávněním by mohl disponovat i ochránce práv dítěte, který by mohl podat návrh na zrušení právního předpisu, pokud by ze své činnosti zjistil, že je v rozporu s právy dítěte. Toto oprávnění by se však mělo týkat i zákonných předpisů, které často mohou do práv dítěte výrazně zasahovat.

2.4 Podávání doporučení

Pravomoc podávat doporučení tvoří nezbytnou součást oprávnění, kterými by měl disponovat každý orgán určený k prosazování a ochraně lidských práv. Tato pravomoc by opět odpovídala pravomoci, kterou již nyní disponuje veřejný ochránce práv, který má oprávnění doporučit vydání, změnu nebo zrušení právního nebo vnitřního předpisu (§ 22 odst. 1, § 24 odst. 1 písm. c) ZVOP), vydávat doporučení k otázkám souvisejícím s diskriminací (§ 21b písm. c) ZVOP) a k otázkám souvisejícím s naplňováním práv osob se zdravotním postižením (§ 21c písm. c) ZVOP) či navrhopatření směřující k ochraně práv osob se zdravotním postižením (§ 21c písm. a) ZVOP).

Doporučení by vycházelo buď ze zjištění z šetření individuálních stížností, anebo z provedených analýz a výzkumů. Doporučení může ochránce adresovat kompetentnímu úřadu (státnímu orgánu), vládě, Poslanecké sněmovně či jakékoli jiné osobě, která má vliv na ochranu práv dítěte. Ochránce

¹⁶ Toto již právní úprava neumožňuje, jak plyne z § 455 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních.

¹⁷ Viz např. náleží sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19. 2. 2014.

¹⁸ Viz § 29 odst. 4 o.s.ř.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Stávající veřejný ochránce práv či jeho zástupce již byl ostatně několikrát Ústavním soudem ustanoven jako opatrovník nezletilého dítěte v řízení. Viz např. řízení vedená pod sp.zn. III. ÚS 459/03, II. ÚS 405/09, IV. ÚS 2244/09, I.ÚS 1506/13 či II.ÚS 169/16.

²¹ Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

práv dítěte by se mohl vyjadřovat k jakékoli situaci porušování práv dítěte. Ochránce by mohl podávat doporučení k otázkám souvisejícím s naplňováním práv dětí a v tomto ohledu by také mohl doporučovat vydání, změnu nebo zrušení právního nebo vnitřního předpisu či navrhnout jiná opatření směřující k ochraně práv dětí (např. změnu správní praxe úřadu, vytvoření strategického či metodického dokumentu, změnu vnitřních postupů státního i soukromého subjektu či nápravu jeho přístupu k dětem jako zákazníkům či osobám jinak ovlivněným jeho činností). Doporučení se bude moci týkat i přistoupení a ratifikace mezinárodních úmluv o právech dítěte, harmonizace národní legislativy s těmito úmluvami a nutných změn praxe, aby byla v souladu s těmito úmluvami. Veškerá doporučení by mohl ochránce také zveřejňovat.

Ochránce práv dětí by stejně jako veřejný ochránce práv neměl žádné nástroje, jak splnění svých doporučení autoritativně vymoci. Úřady by stejně jako dnes měly povinnost jej informovat o jejich naplňování doporučení (§ 18 a 20 ZVOP). Ostatním subjektům by byla v souladu s částí 2.1 poskytnuta možnost vyjádřit se. Pokud by ochránce práv dítěte nebyl s plněním doporučení spokojen, mohl by se, jak již bylo uvedeno výše, obrátit na nadřízený orgán, zřizovatele subjektu, příslušný kontrolní orgán či informovat veřejnost.

Specifickou formou doporučení bude oprávnění ochránce přezkoumávat návrhy zákonů a jiných právních předpisů či nelegislativních dokumentů vlády strategického či politického charakteru a formulovat k nim doporučení. Za tímto účelem bude ochránce zakotven jako připomínkové místo v mezirezortním připomínkovém řízení podle Legislativních pravidel vlády a Jednacího řádu vlády. Jedná se o velmi efektivní způsob, jak chránit práva dítěte prostřednictvím legislativních i nelegislativních opatření (čl. 4 Úmluvy o právech dítěte). Přezkoumávat návrhy zákonů a jiných právních předpisů či nelegislativních dokumentů a formulovat ve vztahu k nim doporučení umožní zasáhnout do procesu jejich tvorby v rané fázi, kdy se formují názory a závěry ovlivňující budoucí ochranu a naplňování práv dítěte. Ochránce tak bude moci dalším způsobem uplatňovat získané zkušenosti a již v základu činnosti veřejné moci přispět k lepší ochraně práv dítěte a zamezit naopak budoucím problémům.

Ochránce by neměl zákonodárnou iniciativu, která je svěřena dle čl. 41 Ústavy ČR²² pouze poslanci, skupině poslanců, Senátu, vládě nebo zastupitelstvu vyššího územního samosprávného celku. Zákonodárná iniciativa je tedy svěřena sborům vzešlým ze všeobecných voleb anebo vládě jako orgánu na ně navázanému. Není vhodné, aby jí disponoval státní úřad, jenž nemá přímou návaznost na vůli lidu vzešlou ze svobodných voleb. Role ochránce práv dětí jako nezávislého orgánu na ochranu lidských práv, resp. práv dítěte, ostatně leží spíše právě v poloze analytické a doporučující než zákonodárné.

2.5 Vzdělávání a osvěta o právech dítěte

K prosazování práv dítěte je nezbytné rozšiřovat povědomí o těchto právech prostřednictvím vzdělávání a osvěty. Rozšiřovat povědomí o právech dítěte je k jejich účinné ochraně nezbytné. Práva dítěte musí znát děti, aby se jich mohly dovolávat. Práva dítěte však musí znát především osoby, které je mají respektovat. Osoby, které znají práva ostatních, je budou rovněž řádně respektovat. Okruh osob, které mají práva dítěte respektovat, je velmi široký, počínaje rodiči a osobami zodpovědnými za péči o dítě, přes vyučující a zdravotní pracovníky, až po obchodníky a poskytovatele

---

²² Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

služeb. Nakonec je nezbytné rozšířit povědomí o právech dítěte mezi okruh osob, které mají práva dítěte chránit, tedy soudce, státní zástupce, úředníky, sociální pracovníky či policisty. Bez znalosti práv dítěte nelze očekávat, že těchto práv se bude dítě domáhat a že je budou ostatní respektovat a ochraňovat.

Vzdělávání a osvěta mohou mít rozličné formy, např.:

- kampaně,
- školení určené obecné veřejnosti či specifickým skupinám (např. sociálních pracovníků, soudců, státních zástupců, policistů, zdravotníků, podnikatelů),
- vydávání publikací,
- pořádání seminářů, workshopů a konferencí,
- spolupráce na vytváření osnov pro základní, střední i vysoké školy, spolupráce na programech dalšího vzdělávání jednotlivých profesí (např. sociálních pracovníků, soudců, státních zástupců, policistů, zdravotníků),
- mediálních výstupů, vydávání tiskových zpráv,
- podpora občanské společnosti a spolupráce s ní,

Každý z uvedených způsobů rozšiřování povědomí o právech dítěte může dosáhnout žádoucího výsledku. Každý způsob umožňuje oslovit a zaměřit se na jiný okruh adresátů. Vzhledem k množství osob, které mohou mít dopad na práva dítěte, je nutné využít různé přístupy k jejich oslovení. Je nutné zde připomenout, že aktivity zaměřené na děti musí být prováděny dítěti přístupným způsobem (child-friendly approach) - to znamená např. jednoduchým jazykem, kterému děti porozumí s ohledem na věk a vyspělost dětí, pro které je dané vzdělávání, vzhledem, který umožní snadnou orientaci, přístupem, který děti neodradí, v čase, kdy se mohou děti účastnit a tak dále.

2.6 Spolupráce s dalšími subjekty

Důležitá je rovněž spolupráce ochránce se všemi subjekty relevantními pro ochranu práv dítěte. Spolupráce může mít podobu konstruktivního dialogu o právech dítěte, výměny informací a zkušeností, sdílení příkladů dobré praxe či hledání vzájemné inspirace pro lepší ochranu jednotlivých práv dítěte. Formami spolupráce jsou do určité míry i výše popsané udělování doporučení, vzdělávání a osvěta, ale např. i analýzy a výzkum při začlenění externích odborných subjektů či vedení dialogu v rámci šetření individuálních stížností.

Partnery pro spolupráci by byly vedle dotčených státních či nestátních subjektů mezinárodní orgány, zvláště v rámci Organizace spojených národů, Rady Evropy, Evropské unie a dalších mezinárodních organizací zabývajících se právy dítěte. Jde především o Výbor OSN pro práva dítěte, zvláštního zpravodaje pro prodej dětí, dětskou prostituci a dětskou pornografii či zvláštního zpravodaje Generálního tajemníka OSN pro děti a ozbrojený konflikt a další. Dalšími partnery mohou být podobné orgány na ochranu práv dítěte v jiných zemích.²³ Konečně důležitými partnery budou zástupci občanské společnosti z nevládních neziskových organizací v ČR i v zahraničí a další odborníci zabývající se právy dítěte (např. profesní a odborové organizace, vysoké školy, vědecké instituce a další).

---

²³ V rámci Evropy jsou tyto orgány sdruženy do Evropské sítě dětských ombudsmanů (ENOC) <http://enoc.eu/>.

Forma spolupráce s mezinárodními orgány i s nevládními neziskovými organizacemi nemůže být podrobně popsána, protože v tomto ohledu je nezbytné, aby si formu spolupráce zvolil ochránce sám. Spolupráce může spočívat v organizování seminářů a jiných událostí, publikaci společných dokumentů, sdělování příkladů dobré praxe, zasílání různých publikací, informování o událostech, situacích týkajících se práv dítěte, zasílání podnětů na poskytnutí pomoci dítěti atd. Specifickou podobu spolupráce tvoří i možnost přispívat do zpráv mezinárodních organizací o dodržování práv dítěte v ČR či zpráv informujících tyto organizace o dodržování práv dítěte, které je ČR povinna podávat na základě mezinárodních úmluv jako Úmluva o právech dítěte. Ochránce by tak mohl přispívat do zpráv týkajících se práv dítěte v ČR. Jednalo by se o oprávnění, nikoli povinnost ochránce. Bylo by tedy na jeho úvaze, zda informace a doporučení do takové zprávy zašle či nikoli.